

B. F. J. No.

768/1912

B. M. S. Ark. J.
No 1296/1912

B. M. S. Ark. J.

No 1296/1912

Til

Bergens skolestyre.

Den av skolestyret nedsatte komité til at ta under overveielse spørsmålet om forandring av lønningsvedtægten, saaledes at dens ordlyd ikke hindrer ansættelse av kvinder i overlærerstillingene m. v., skal herved avgi saadan

indstilling:

Den bestemmelse i byskoleloven hvortil lærerindernes andragende støtter sig, lyder saaledes:

„§ 33. Lærer eller lærerinde — — — har efter skolestyrets paalæg at overta bestyrelsen av eller tilsynet med en eller flere av kjøpstadens folkeskoler.“

Loven, hvis forarbeider ikke indeholder videre opplysning om dette punkt, aapner efter §'ens ordlyd adgang til at beskikke kvinder saavel som mænd til bestyrere av folkeskolene; men den av bystyret vedtagne lønningsvedtægt er i Bergen formet saaledes at kvinder utvilsomt har været utelukket fra at konkurrere om overlærerpostene.

Det er denne vedtægts § 1 som nu av lærerindeforeningen foreslaaes omredigert.

For dem der ingen betænkeligheter nærer ved at kvinder overtar saadanne stillinger, vil forandringen uten videre synes paakrævet. For dem der maatte være prinsipielle motstandere av kvinders ansættelse som bestyrere av vore nuværende folkeskoler, kunde det synes mindre logisk at være med paa en forandring, som netop tilsigter at aapne adgang til saadan ansættelse. Herved er dog at bemerke at avgjørelsen av realitetsspørsmålet, om mand eller kvinde skal ansættes, i overensstemmelse med grundtanken i hele vort folkeskolevæsen synes at burde tilligge den samme folkevalgte myndighet som har alt andet vedrørende skolen (utenfor det økonomiske) i sin haand. Indenfor skolestyret bør brytningene mellem de forskjellige principer kunne finde sted. Avgjørelsen kommer da til at bero paa hvordan stemningen overfor spørsmålet er inden kommunen, og paa den sammensætning skolestyret under hensyn dertil faar av vælgerne (eller deres repræsentant: bystyret). Som vælger vil da enhver her ha samme anledning som likeoverfor andre prinsippørsmål (f. eks. sprogsørsmålet) til at øve indflydelse i den retning som vedkommendes prinsipielle syn tilsiger ham det. At bortta en hindring av formel natur for at meningsbrytningen kan foregaa uhindret for sit rette forum, behøver derfor ikke at ansees for stridende mot ens overbevisning om en bestemt fremgangsmaates gagnlighet i og for sig.

Komiteen er derfor, uanset avvikende meninger om realitetsspørsmålet, enig om at foreslaa vedtægten forandret saaledes at den ikke hindrer skolestyret i at motta ansøkninger om

bestyrerstillinger ogsaa fra lærerinder. Der bør ingen formel uoverensstemmelse være mellem lov og vedtægt.

Hvad sakens realitet angaar, vil et flertal (Konow, Thygesen, Vigander) fremholde som sin mening, at hvis der melder sig en lærerinde som skolestyret finder fuldt kvalificert, er der intet saklig som bør hindre hendes valg. Av erfaring utenfra har man vistnok væsentlig kun Kjøbenhavn at holde sig til. I Kristiania, hvor man ogsaa har fjernet enhver bestemmelse i lønningsvedtægten, som kunde hindre ansættelse av kvindelige overlærere, har man dog endnu ikke ansat nogen saadan. I Kjøbenhavn blev der derimot i 1906 ansat en kvindelig overlærer ved en av byens kombinerte gutte- og pikefolkeskoler med et lærerpersonale av 15 lærere og 23 lærerinder. Og skoledirektionen i Kjøbenhavn har senere uttalt, at man efter de indvundne erfaringer ingen betænkeligheter vilde ha ved ogsaa i fremtiden at ansætte kvindelige bestyrere ved folkeskolen. I 1910 er der da ogsaa ansat endnu en kvindelig overlærer. I New York og Chicago er kvindelige bestyrere med blandede folkeskoler ansat omtrent i samme antal som mænd. Men amerikanske forhold ligger jo vore fjernere. Selvfølgelig vil ikke enhver lærerinde, likesaa litt som enhver lærer, kunne fylde en overlærers stilling. Men kan en efter skolestyrets mening fuldt kvalificert dame findes, er flertallet av den opfatning, at hendes kjønn ikke bør hindre hendes ansættelse. En lærer kan ha sine fortrin. En velskikket lærerinde turde netop som kvinde ogsaa ha sine. En minoritet (Sandahl) har vanskelig for at tilegne sig den opfatning, at det fra et skolestandpunkt vil være heldig at ansætte kvinder som bestyrere av Bergens folkeskoler, som er kombinerte gutte- og pikeskoler. Til bestyrelsen av saadanne skoler utkræves der vistnok visse mandlige egenskaper, som det ikke kan forutsættes at kvinder som regel er i besiddelse av. Dette utelukker dog ikke at der maaske kan gives kvinder som er saa rikt utrustet, at skolestyret med trygghet kan ansætte dem som bestyrere, og da vilde det være uheldig om der ikke skulde gives anledning for dem til at bli ansat. En anden minoritet inden komiteen (Geelmuyden) deler Sandahls tvil om det er tilraadelig og til gagn for skolen, at bestyrelsen av en folkeskole for gutter og piker overdrages en kvinde. At en saadan ansættelse vilde ha adskillig betydning som et led i arbeidet, for kvindernes bedre stilling i samfundet, er klart, og minoriteten har sympati for saken som kvindesak. Forsaavidt man vilde gaa til at dele folkeskolene i særskilte gutteskoler og pikeskoler (hvad der neppe var synderlig iverien for og i flere henseender vistnok vilde bli til økonomisk vinding for kommunen), vilde spørsmaalets løsning bli lettere. Men under de nuværende forhold forekommer det denne minoritet at være for meget av en eksperimenteren med praktiske værdier for at tilfredsstille et teoretisk krav om likestillethet mellem lærer og lærerinde, om man vilde fastslaa at der i forholdenes natur ingen saklig indvending var mot ansættelsen av kvinder som overlærere. Denne minoritet vil derfor, i henhold til det tidligere førte ræsonnement, nok kunne anbefale den formelle uoverensstemmelse mellem lov og vedtægt ophævet, men maa f. t. ta avstand fra flertallets uttalelse om sakens realitet.

Komiteen har derefter gjennomgaaet den nugældende instruks for overlærere ved Bergens folkeskole for at komme paa det rene med om en eventuel ansættelse av kvindelige overlærere vilde nødvendiggjøre nogen ændring i denne. Man har fundet at der, fra regnet selvsagte redaktionsforandringer („hun“ for „han“ o. s. v.), ikke er noget iverien for at de for mandlige over-

lærere gjældende bestemmelser ogsaa kan gjøres gjældende for kvindelige, forsaavidt skolestyret mener at sidstnævnte helt og uten mandlig hjælp vil kunne træde istedenfor en mandlig overlærer.

Flertallet (Konow, Thygesen, Vigander) mener, at det ikke er paakrævet at en kvindelig overlærer faar en mandlig medhjælper. Ansættes en kvinde som overlærer, bør hun ogsaa gives det hele og fulde ansvar. En mandlig medhjælper vil lettelig medføre et delt ansvar, som neppe vil vise sig hensigtssvarende, men kan volde vanskeligheter ogsaa med hensyn til samarbeide. En saadan vil endvidere uvilkaarlig forringe og svække hendes autoritet baade indenfor og utenfor skolens vægger. Den lærerinde som søker en overordnet stilling, vil visselig paa forhaand ha alle stillingens vanskeligheter for øie. Finder skolestyret blandt de lærerinder som søker posten, en dame det mener at kunne ansætte, vil hun ogsaa kunne forutsættes med selvstændig myndighet at kunne hævde sig i alle paakommende tilfælder, naar hele ansvaret ligger paa hende. Noget anderledes vil det stille sig, om der ogsaa til den mandlige overlærer blev knyttet en kvindelig medhjælper med tilsvarende gjøremaal. Da blev der etablert like vilkaar. Ogsaa Sandahl forutsætter, at hvis skolestyret finder at kunne ansætte en kvinde som overlærer, maa denne kvinde nogenlunde tilfredsstille de krav som med rette kan stilles til bestyreren av en av byens folkeskoler. Skulde det senere vise sig at det vilde være ønskelig at gi hende en mandlig medhjælper, faar man ta dette spørsmaal under nærmere overveielse. Han ønsker saaledes at erfaringen her skal være den avgjørende. Han finder det i det hele rigtigst, at naar man først aapner kvinder adgang til ansættelse som overlærer, bør dette ske paa samme vilkaar som for mænd.

En minoritet (Geelmuyden) antar derimot at ev. ansættelse av kvindelige overlærere vil nødvendiggjøre, at der ved de skoler som faar saadanne, maa ansættes en mandlig tilsynslærer. Det er denne fraktions opfatning at det i vore store folkeskoler vil vise sig absolut paakrævet, at der bl. a. likeoverfor de større gutter staar en overordnet mandlig autoritet. Han kan heller ikke se bort fra at saavel det administrative som det pædagogiske arbeide ved skoler paa optil 2000 elever og et lærerpersonale paa indtil 60 personer stiller saa store krav ogsaa i rent fysisk henseende, at en kvinde i regelen neppe vil magte det tilfredsstillende. Han henviser i saa henseende bl. a. til følgende uttalelse av Kristiania skoleinspektør ved samme spørsmåls behandling dersteds: „Allerede hensynet til den rent legemlige kraft er av stor betydning. Langvarig arbeidsudygtighet — særlig paa grund av overanstrengelse og nevrastheniske tilstande — er langt almindeligere blandt lærerinder end blandt lærere, skjönt lærerne har længere arbeidstid end lærerinderne . . . Nu vilde vistnok en overlærerindes arbeide bli av anden art end en lærerindes. Men vore svære skoler, med gutter og piker, stort lærer- og lærerindepersonale og meget utstrakt og mangeartet administrationsarbeide, stiller store krav til den ledendes arbeidskraft. Og mens man kan lette den daglige arbeidstid for lærerinderne i forhold til lærerne, vil man ikke kunne gjøre dette for en overlærerinde.“ Efter nærværende minoritets mening vil man bli nødt til i tilfælde at tilveiebringe saadan lettelse for en kvindelig overlærer, og han vil derfor foreslaa ændringer i lønningsvedtægten som tar sigte herpaa. Skadelige følger med hensyn til en kvindelig overlærers ansvarsfølelse og autoritet tror denne fraktion ikke vil være mere at befrygte ved hans forslag end ved den ordning med to bestyrere (2 mænd eller 1 mand og 1 kvinde), eller med en bestyrer og en inspektør, som ofte har været praktisert ved skoler her i landet. Klager over misligheter som følge av saadanne medbesty

rerforhold vites ikke at være fremkommet fra nogen kant. Forsaavidt hans forslag skulde vinde skolestyrets bifald, maatte ogsaa overlærerinstruksen faa endel tilføielser til regulering av „tilsynslæreren“ arbeide og hans forhold til den kvindelige overlærer. Da han staar alene med sin opfatning inden komiteen, finder han ikke grund til nu at detaljbehandle disse instruksbestemmelser.

Med hensyn til lønsspørsmålet er komiteens flertal (Konow, Sandahl, Thygesen, Vigander) av den opfatning at den kvindelige overlærer maa faa samme løn som den mandlige. Mindretallet (Geelmuyden) vil først tillate sig at henvise til hvorledes saken er foreslaat ordnet i Stockholm, hvor spørsmålet om kvindelige overlærere nylig har været under drøftelse. Överstyrelsen för Stockholms folkskolor har foreslaat at en lærerinde, som ansættes som bestyrer av en folkeskole, skal oppebære samme bestyrertillæg og alderstillæg som en mandlig overlærer, men at forskjellen mellem lærer- og lærerindeløn forøvrig opretholdes. Overført paa vore forhold vilde dette princip lede til at en kvindelig overlærers løn blev: grundløn (= høieste lærerindeløn uten hensyn til tjenestetid) kr. 1900, bestyrertillæg kr. 800, alderstillæg (som bestyrer) kr. 800, tilsammen kr. 3500. En saadan ordning synes rationel, idet den opretholder principet om forskjell i avlønning mellem lærer og lærerinde, saaledes som det altid har været hævdet i Bergens som i alle andre byers lønningsvedtægter. Minoriteten vil derfor principalt foreslaa lønningsvedtægten ændret i den her nævnte retning. Subsidiært vil minoriteten foreslaa at den utgift, som en ev. ansættelse av en mandlig medhjælper for overlærerinden vilde medføre, blir at fradrage hendes løn. Man gaar ut fra at forholdet i regelen vilde bli saaledes, at en av vedkommende skoles lærere blev beskikket som „tilsynslærer“ og som saadan blev fritat for et passende antal læsetimer (mindst 6 og høiest 12 timer ukentlig). Minoriteten gaar nemlig ut fra at det i ethvert fald ikke er meningen, at en kvindelig overlærer skal bli dyrere for kommunen end en mandlig. Forsaavidt dens forslag om ansættelse av en mandlig medhjælper vinder bifald, finder man det derfor konsekvent at bekostningen derved fragaar i overlærerindens løn, av praktiske grunde vel bedst i form av et kontant, avrundet beløp.

Man maa forøvrig i denne forbindelse henlede opmerksomheten paa at der til en kvindelig overlærer, ansat paa samme lønsvilkaar som mænd, ikke kan paaregnes det samme statsbidrag som til overlærerne. Tar man ved fikseringen av hendes løn intet hensyn hertil, vil en kvindelig overlærer komme til at falde kommunen ca. kr. 360 dyrere pr. aar end en mandlig overlærer.

Ogsaa majoriteten gaar ut fra at en kv. overlærer ikke bør bli dyrere for kommunen end en mandlig, og at derfor et fradrag maa ske i hendes løn i tilfælde av at hendes ansættelse volder ekstrautgifter.

I henhold til det ovenfor anførte og under henvisning til sakens dokumenter skal komiteen fremsætte flg. forslag:

A. Flertallets forslag.

I Bergens folkeskoles lønningsvedtægt blir at foreta flg. forandringer:

§ 1

skal herefter lyde:

Lærerpostene ved Bergens folkeskole deles i:

- a) fuldstændige lærerposter.
- b) fuldstændige lærerindeposter.

Under begge litra indbefattes overlærer- (bestyrer-) postene (jfr. lovens § 21, 3dje led).

- c) og d) uforandret. *- vedtar.*

§ 4

(skal herefter lyde:

- a) uforandret.

b) *(som ny post 2:) Lærerinder som ansættes som overlærer, oppebærer samme løn som for mandlig overlærer bestemt.^x*

- c), d), e) og f) uforandret.

) ikke vedtar.

B. Mindretallets forslag.

I Bergens folkeskoles lønningsvedtægt blir at foreta flg. forandringer og tilføjelser:

§ 1

(skal herefter lyde:

Lærerpostene ved Bergens folkeskole deles i:

- a) fuldstændige lærerposter, hvortil hører overlærer- (bestyrer-) postene (jfr. lovens § 21, 3dje led),
- b) *fuldstændige lærerindeposter, hvortil hører de kvindelige overlærer- (bestyrer-) poster (jfr. lovens § 21, 3dje led),*
- c) og d) uforandret. *) utgaan.*

(§ 2

litra a) skal lyde: *for mandlige og kvindelige overlærere indtil 12 timer;*

litra e) gives saadant tillæg: *for tilsynslærer ved skole hvor kvindelig overlærer er ansat, ned-sættes det ukentlige timetal indtil 24.) ikke vedtar.*

x Flertallet foreslog følgende beholdelse til § 4 efter ordet „bestemt“:

„med fradrag av den merutgift hendes ansettelse maatte voldt kommunen i sammenlikning med ansettelse av en mandlig overlærer.“

§ 4

Principal:

Litra b) gives efter første passus saadant tillæg: **kvindelig overlærer** ansættes med høieste lærerindeløn uten hensyn til tjenestetid. Hertil kommer bestyrertillæg og alderstillæg som for overlærere bestemt. — *vedtak.*

(Subsidiært:

Litra b) gives efter første passus saadant tillæg: *Lærerinde* der ansættes som **kvindelig overlærer**, oppebærer samme løn som for mandlige overlærere bestemt, med fradrag av den utgift som ansættelse av en mandlig tilsynslærer (i henh. til § 2, e, sidste led) medfører.)

utgaa

Bergen d. 26. mars 1912.

Carl Geelmuyden.

Carl Konow.

Idunna Thygesen.

Ludvig Sandahl.

Sverre Vigander.